

*Landeninformatie
Bos en Hout*

Russische Federatie

*Uitgave: Stichting Probos
In opdracht van: VVNH*

Wageningen, mei 2004

RUSSISCHE FEDERATIE

Totale landoppervlak 1688 miljoen ha (496 x Nederland); bosoppervlak 851 miljoen ha; Bevolking 147 miljoen inwoners; Bruto Nationaal Inkomen per hoofd US\$ 2235; rondhoutproductie 165 miljoen m³; export rondhout 20 miljoen m³

1. De bosbouwsituatie in het kort samengevat

De Russische Federatie heeft het grootste landoppervlak ter wereld: 1688 miljoen ha, waarvan ongeveer de helft bedekt is met bos. Het bosoppervlak is 20% van het totale bosareaal van de wereld. Gezien het enorme oppervlak hebben de Russische bossen een belangrijke invloed op het klimaat. Een groot deel bestaat uit noordelijke boreale naaldbossen (taiga), terwijl in het zuiden gemengde bossen en loofbossen voorkomen. Tweederde van het bosareaal is productiebos, terwijl de rest hiervoor (economisch) niet geschikt is vanwege de moeilijke bereikbaarheid. Het bosareaal is min of meer stabiel. De totale staande houtvoorraad is 89 miljard m³. Naaldbomen maken 80% van het houtvoorraad uit, met lariks als dominante soort in het grootste deel van Siberië en fijnspar en grove den in het westelijk deel van de Federatie. Van de loofboomsoorten zijn de berk, ratelpopulier, els, eik en haagbeuk de belangrijkste. De gemiddelde jaarlijkse bijgroei is laag vanwege het hoge aandeel natuurlijke bossen (minder dan 1 m³/ha/jaar), maar het oogstpercentage is nog veel geringer. Al het land en alle bossen zijn in eigendom van de staat. De jacht en het verzamelen van niet-hout producten is voor de lokale bevolking van groot belang.

Er zijn 35 Nationale parken met een totale oppervlakte van 7 miljoen hectare, een groot aantal 'nationale monumenten', 65 federale natuureservaten (12.8 miljoen ha) en 45 natuureservaten van regionale betekenis (45 miljoen ha). De legendarische Russische taiga is niet de vrijwel oneindige wildernis die we veronderstellen. Een recente studie naar de 'ongerepteheid' van het Russische bos¹ laat zien dat ongeveer een kwart van het bosareaal tot de nog intacte boslandschappen gerekend kan worden (echte wildernis, met nauwelijks menselijke ingrepen en een oppervlakte van minimaal 50.000 ha). Oostelijk Siberië is het meest ongerept met 39% van het bosoppervlak als intact boslandschap, in het Russische verre Oosten is dit 30% en in westelijk Siberië 25%.

Bosbedekking	Verandering bosbedekking 1990 - 2000	
Ha	Ha/jaar	%/jaar
851.392.300	135.300	0

(Bron: FAO Forest Resource Assessment 2000)

¹ Aksenov, D. et al . 2002.. Atlas of Russia's Intact Forest Landscapes. Moscow.

De Russische Federatie is een van de grootste producenten en exporteurs van rondhout in de wereld. Het exporteert ook aanzienlijke hoeveelheden gezaagd hout, triplex en pulp en papier. De Russische houtverwerkende industrie is vrijwel geheel geprivatiseerd, terwijl het bosbezit - en daarmee de rondhoutproductie - volledig in handen is van de staat.

2. Bosbeleid

In officiële beleidsdocumenten zoals de *Basics of Forest Legislation* (1993) en de *Forest Code of the Russian Federation* (1997) en wordt vaak het begrip "Forest Fund" gehanteerd, waarmee al het bosgebied bedoeld wordt dat onder de jurisdictie van de federale overheid valt. En aangezien de overheid al het land en alle bossen in eigendom heeft is 'Forest Fund' vrijwel synoniem met het totale Russische bosareaal. Het wordt beheerd door het Russische Staatsbosbeheer (Rosleskhoz). De totale bosoppervlakte van het Forest Fund wordt geschat op 763.5 miljoen hectare, maar binnen het Forest Fund komen niet alleen gebieden voor waar bossen kunnen groeien, maar ook veen, water, wegen en landbouwgebieden worden ertoe gerekend. In totaal gaat het om 294 miljoen ha niet-bos gebied dat binnen het Forest Fund valt, dat in totaal een oppervlakte van 1181 miljoen ha omvat. Om het nog ingewikkelder te maken, vallen in de nieuwe Boswet van 1997 twee categorieën bos buiten het Forest Fund: namelijk bossen op militair grondgebied en stadsbossen. Russische oppervlakte statistieken kunnen dus nogal eens van elkaar verschillen.

Het officiële cijfer van 763,5 miljoen ha bos voor de Russische Federatie (cijfers van 1993) komt overeen met 44,7% van het totale landoppervlak dat met bos is bedekt (of nauwkeuriger gezegd: waar bos kan groeien). Voor het Europese deel van de Federatie is het percentage bos 38,5% en het Aziatische deel is voor 46,7% met bos bedekt. Er heeft weliswaar een meer recente bosinventarisatie plaatsgevonden in 1998, maar die gegevens zijn nog niet openbaar gemaakt². Vandaar dat hier cijfers uit 1993 worden gepresenteerd.

Sinds de top in Rio is er een levendige discussie op gang gekomen, mede door inbreng van internationale organisaties, die een belangrijke invloed heeft gehad op de formulering van het nationale bosbeleid. Het concept van duurzaam bosbeheer is gebaseerd op de principes van ecologische, sociale en economische duurzaamheid van de bossen als onderdeel van een algemene duurzame ontwikkelingsstrategie. De principes van duurzaam bosbeheer zijn o.a vastgelegd in de volgende beleidsdocumenten, die de ontwikkeling van Russische bossen in goede banen moeten leiden:³

- De transitie van de Russische federatie naar duurzame ontwikkeling, 1996 (Ukaz Prezidenta N44)
- Boscode van de Russische Federatie, 1997
- Criteria en indicatoren voor duurzaam bosbeheer, 1998 (Prikaz Rosleskhoza N21)

2.1 Boswetgeving

De laatste boswet van de Russische Federatie dateert van 1997⁴. Deze boswet stelt het duurzame beheer van de Russische bossen centraal en dient als wettelijke basis om de bosbouwsector in een vrije markt economie te plaatsen. De zeer uitvoerige boswet bestaat uit 138 artikelen⁵. In maart 2004 zal in de Staatsduma het ontwerp van een nieuwe Russische boswet worden besproken. Het zal met name gaan om een nieuw systeem voor opbod en pacht van gronden van het Nationale bosbezit (Forest Fund) die op korte termijn in aanmerking komen voor exploitatie. Tevens zullen er meer mogelijkheden komen voor particulier bezit van dergelijke gronden.⁶

² All-Russian Research and Information Center for Forest Resources (VNIITSLesresurs) 1999.

<http://www.forest.ru/eng/basics/statistic.html>

³ Country report at the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg 2002.

<http://www.un.org/esa/agenda21/natlinfo/wssd/russianfed.pdf>

⁴ Forest Code of the Russian Federation, Federal Act No. 22-FZ. Adopted By The State Duma on January 22, 1997

⁵ <http://www.forest.ru/eng/legislation/forestcode.html>

⁶ Neues russische Waldgesetz wird im Maerz diskutiert. Holz-Zentrallblatt on line, 4 februari 2004

De wettelijke basis voor het bos in de Russische Federatie is – behalve door de boswet – vastgelegd in allerlei overheidsvoorschriften, instructies, en juridische instrumenten. Een aantal voorbeelden (website FAO Forestry):

- Basic forestry legislation (Law 4613-I of 1993)
- Regulation on certification of some types of timber products (Decree 37 of 1997 by the State Committee for Standardization, Methodology and Certification)
- Regulation on keeping up of the state cadastre of the especially protected areas (Order 312 of 1997 and its amendments in order 185 of 1998 of the Federal Committee on Environmental Protection)
- State registration of immovable property and its transactions (federal law 122-FZ of 1997 and amendments in 2001)
- Validation of the Federal Special program on Forest-fire prevention for the period 1999-2005 (ministerial decree 35 of 1999)
- Validation of the list of data regarding forestry resources. (ministerial decree 35 of 1999)
- Federal Forest Service (Decree nr 543-SF of 1998 by the Council of the Federation)
- Main provisions on the modalities and conditions of collecting forest taxes. (Joint regulation 402 and 199 of 1999 by the Ministry of Finance, Federal Treasury Service and Federal Forest Service.
- Regulation on the modalities of setting up forest auctions. (order 99 of 1997 by Federal Forest Service).
- Regulation on the modalities of setting up forest tenders. (order 123 of 1997 by Federal Forest Service).
- Several regulations on forest seeds (order 126 ; order 134; and order 92 of 1999 by the Federal Forest Service)

2.2 Toezicht en uitvoering

Het Federale Staatsbosbeheer 'Rosleskhoz' is verantwoordelijk voor het toezicht en de uitvoering van de boswet. Zij beheert ongeveer 94% van het totale bosareaal in Rusland; 4% wordt beheerd door landbouworganisaties; 1% door het Committee van Milieubescherming en 1% door andere overheidsorganen.

Er zijn circa 250.000 mensen in dienst bij het Russische Staatsbosbeheer. Rusland kent een aantal federale doelgerichte bosbouwprogramma's. Bijvoorbeeld het programma "Russische bossen voor de periode 1997-2000", dat bedoeld is om het bosoppervlak uit te breiden en om de productiviteit van de bestaande bossen in stand te houden en te verbeteren. Het programma "Bescherming van bossen tegen bosbranden in de periode 1999-2005" richt zich op maatregelen om het uitbreken en de verspreiding van bosbranden tegen te gaan. Het programma "Staats ondersteuning voor nationale natuurrezervaten en nationale parken" heeft tot doel om een netwerk van speciaal beschermde natuurgebieden te creëren. Het programma "Russische bossen als wetenschappelijke onderzoeksprioriteit" coördineert het onderzoek van bosesystemen en formuleert aanbevelingen voor het duurzaam beheer van de bossen. Verder is er een schematisch plan ontwikkeld voor de certificering van de staande houtvoorraad in primaire en secundaire bossen, wat een sleutelfactor zal zijn voor de vermarkting van gecertificeerde bosproducten.

De huidige situatie is duidelijk een compromis tussen de voormalige planeconomie en een markteconomie in ontwikkeling met alle problemen van dien. Steeds vaker gaan stemmen op om de bossen te privatiseren en de huidige boswet verzet zich in principe niet hiertegen. Experts waarschuwen echter voor overhaaste privatisering omdat dat de ecologische functie van het bos zou kunnen benadelen. Met de vorming van een bospachtsysteem wordt privatisering op den duur zinvol. Lange termijn pachters zullen waarschijnlijk de eerste grote particuliere boses eigenaren worden. Inmiddels zijn er pacht-contracten afgesloten voor de economisch best ontsloten en meest profitabele bossen in Siberië, het Verre Oosten, de Oeral en in het noorden en noordwesten van het Europese deel van de Russische Federatie⁷.

⁷ http://www.borealforest.org/world/rus_mgmt.htm

2.3 Certificering

In Rusland hebben in vijf regio's proeven plaatsgevonden met een verplicht certificeringssysteem. Dit is niet onomstreden door het ontbreken van controle door derden. Onafhankelijk van het bosbouwdepartement wordt gewerkt aan een 'nationale standaard voor duurzaam bosbeheer', die op die van het PEFC lijkt. In deze groep zitten deelnemers van het bosbouwdepartement, departement van biodiversiteit, sociale en arbeidersverenigingen, universiteiten, onderzoeksinstituten en milieubewegingen. Greenpeace en het WWF bekritisieren dit proces⁸. Inmiddels is onder regie van WWF Rusland een FSC werkgroep in het leven geroepen met steun van onder andere het Russische ministerie van Economische zaken en de Wereldbank. Zeven bosgebieden van in totaal bijna 1,4 miljoen ha en negen CoC houtverwerkende bedrijven zijn inmiddels gecertificeerd volgens FSC richtlijnen (december 2003)⁹. Daarnaast zijn 12 bedrijven bezig FSC certificering rond te krijgen, waaronder het op één na grootste houtbedrijf van Rusland: Cherepovetsles. Dit bedrijf beheert 835.000 ha bos en verkoopt jaarlijks ruim 1,2 miljoen m³ rondhout aan houtverwerkende bedrijven in Scandinavië en Duitsland¹⁰. Volgens Ptichnikov (WWF Rusland) is voor 1,5 miljoen ha een pre-assesment gepland en voor ca. 2,5 miljoen ha aan contracten voor FSC certificering onderweg.¹¹ Behalve het gebrek aan financiële middelen, het belangrijkste obstakel, staan de volgende punten certificering in de weg: gebrek aan infrastructuur binnen de bossen; wettelijke conflicten tussen (FSC) principes en de Russische wetgeving; gebrek aan Russische experts op het gebied van certificering en complexe eigendomsituatie¹².

2.4 Bedreigingen

Bosbranden zijn een van de belangrijkste oorzaken van ontbossing in de Russische Federatie. Bosbranden betekenen een direct economisch verlies en er moeten hoge kosten worden gemaakt in de bestrijding van bosbranden. In de afgelopen tien jaar verbrandde er jaarlijks gemiddeld zo'n 700.000 ha bos (tabel 1). In 2002 het verlies aan bosoppervlakte door bosbranden 11.7 miljoen ha; in 2003 is in totaal 23.7 miljoen ha bos in vlammen opgegaan.

Tabel 1: aantal bosbranden en oppervlak verbrand bos in de periode 1991 – 1997

Jaar	Bosbranden	Opp. verbrand bos
	aantal	ha
1991	17965	682.049
1992	25777	691.478
1993	18428	748.619
1994	20287	536.785
1995	25951	360.137
1996	32833	1.853.511
1997	31300	726.744

(Bron: Website FOA Forestry)

⁸ Centrum Hout, De Stand van Zaken, Duurzaam bosbeheer en houtkeurmerken, 2003

⁹ <http://www.fscoax.org/>

¹⁰ www.forest.ru

(http://www.forest.ru/eng/news/index.html?AA_SL_Session=dc6d48c29d3b38efee051123a29d1312&x=2304)

¹¹ Reactie Ptichnikov (WWF Rusland) op SBH questionnaire, 8 januari 2004

¹² Proceedings, Monitoring Russian Wood imports – From Blackbox Towards FSC, Seminar on tracing the origin of wood imports from Russia, Amsterdam, December 11, 2001

3 Houtbeleid

3.1 Houtoogst

Bossen spelen een belangrijke rol voor de economie in meer dan de helft van de administratieve regio's van de Russische Federatie, aldus het hoofd van de Russische Staatsbosbeheer. De binnenlandse vraag naar houtproducten zal naar verwachting in het komende decennium verviervoudigen (schattingen variëren van 2 tot 7 maal) terwijl de Russische federale overheid de vooruitzichten voor de export zeer gunstig inschat: in 2010 zal de internationale vraag naar gezaagd hout met 8% zijn toegenomen, naar rondhout met 10% en naar papier met 45%. Gezien de totale jaarlijkse bijgroei van de Russische bossen en de huidige zeer beperkte kap is er ruimte voor een vergroting van de houtoogst. De staande houtvoorraad bedraagt 89 miljard m³, waarvan meer dan de helft bestaat uit bossen aan het eind van hun ontwikkelingscyclus (climax), waar nauwelijks meer bijgroei plaatsvindt. Ten opzichte van de voormalige Sovjet-periode (1990) is de hoogste oogst met driekwart afgenomen tot een niveau van 93 miljoen m³ rondhout in 2001 (schattingen van het European Forest Institute in 2002). De FAO cijfers gaan uit van een totale rondhoutproductie van 165 miljoen m³ in 2001. Uitgedrukt als percentage van de jaarlijkse bijgroei wordt in de Russische Federatie slechts 9% van de bijgroei daadwerkelijk geoogst.¹³ Meer dan 80% van het bos wordt geoogst via kaalkap, vaak over grote oppervlakten (> 50 ha).¹⁴

De bosbouwkundige praktijk is op dit moment nog grootschalige kaalslag met als gevolg een continue achteruitgang van de kwaliteit van het bos. In de zuidelijke taiga van Europees Rusland blijkt dit uit het op grote schaal voorkomen van secundair bos met als hoofdboomsoorten berk en esp. Een overgang naar systemen met gefaseerde kap, gericht op natuurlijke verjonging van meer waardevolle houtsoorten, zou een grote verbetering zijn.

Door de NGO "Boreal Forest" wordt geschat dat het economisch exploitabele areaal ongeveer 55% bedraagt van het totale bosareaal in de Russische federatie, dat onder beheer staat van de federale Staatsbosbeheer. De mortaliteit bedraagt ongeveer 49% van de bijgroei. Dit is extreem hoog vergeleken met de meeste andere landen en komt vooral door het grote areaal oude bossen, het optreden van bosbranden en door ziekten en plagen.¹⁵

De houtoogst wordt in Rusland niet opgevat als een activiteit van het bosbedrijf maar van de houtverwerkende industrie. De oogst wordt meestal uitgevoerd door private bedrijven, die commercieel werken, terwijl het bosbeheer wordt gefinancierd door overheidsbijdragen. Het grote nadeel van dit gescheiden systeem van houtproductie en houtoogst is dat de bosexploitatiebedrijven er nauwelijks in geïnteresseerd zijn om het bosesysteem in stand te houden. Zij kopen het hout op stam (via een soort lease-overeenkomst), gewoonlijk tegen een zeer lage prijs, waardoor het bosbeheer economisch nauwelijks uit kan. Bosexploitatiebedrijven kunnen bosgebieden leasen voor een periode van 1 tot 49 jaar of de oogstrechten kopen voor een bepaalde bosopstand. De kaplicenties worden toegewezen door directe onderhandeling, door openbare verkoop (auction) of door te tenderen. Op dit moment (2002) hebben de licentiehouders kaprechten verworven voor 85 miljoen m³ per jaar. De meeste licentiehouders zijn typisch voormalige staatsbedrijven. De opbrengsten uit verkoop van hout op stam bedroeg in 1996 slechts 1,7% van de totale waarde van het geoogste hout.¹⁶

Om het ontwikkelingspotentieel van de bossector beter te kunnen benutten, zullen er structurele veranderingen nodig zijn. Met name de financiering van het bosbeheer zal ingrijpend moeten worden aangepast en gerationaliseerd. De Russische overheid zit te denken om een systeem van concessies te gaan invoeren, waarbij grote bosoppervlakten voor lange tijd in beheer en exploitatie worden gegeven. Vooral voor moeilijk toegankelijke gebieden kan dit een optie zijn. De concessiehouders zullen dan aanzienlijk moeten investeren in wegenbouw en in sociale en milieuprogramma's. Een belangrijk doel van de introductie van dergelijke nieuwe economische mechanismen is de kwaliteit van het bosbeheer te verbeteren en tegelijk meer inkomsten te

¹³ State of Europe's Forests in 2003. The MCPFE Report on sustainable Forest management in Europe. p.35

¹⁴ http://www.greenpeace.org/russia_en/campaigns/intro?campaign_id=157491

¹⁵ http://www.borealforest.org/world/rus_mgmt.htm

¹⁶ http://www.borealforest.org/world/rus_mgmt.htm

genereren voor de Russische overheid, die immers alle bossen in eigendom heeft. Bovendien kan het concessiesysteem er aan bijdragen om illegale houtoogst te bestrijden. Begin 2004 zal de boswet ter discussie staan, om de mogelijkheden te verkennen om een deel van het bosbezit te privatiseren.

Een gunstige ontwikkeling is dat met name grote exploitatiebedrijven zelf bij de overheid aandringen op het nemen van maatregelen om duurzaam bosbeheer te bevorderen. Om te kunnen concurreren met kleine bosbedrijven, die nog geen behoefte hebben aan een ontwikkeling richting duurzaam bosbeheer, is er behoefte aan overheidsbemoeienis. Dit gebeurt niet uit edele motieven, maar omdat deze bedrijven merken dat de markt dat vraagt. Hoewel dit het meest zichtbaar is in het noord westen van Europees Rusland wil dat niet zeggen dat grote bedrijven die in Siberië actief zijn hier niet aan meedoen. Dit kan gezien worden als een onderdeel van een algemene ontwikkeling in de richting van een markteconomie. Met name de grotere bedrijven zijn bezig met het ontwikkelen van een lange termijn strategie

Een andere belangrijke ontwikkeling is de heroriëntatie van de productie richting consumentenbehoefte. Daarbij is het steeds meer van belang om aan productdifferentiatie en efficiënter gebruik van bosproducten en –afval te werken. Door met andere bedrijven samen te werken is er een betere informatie over de markt.

Niet-houtproducten zoals wilde bessen, paddestoelen en berkensap kunnen vaak veel efficiënter worden geoogst, waardoor in bepaalde regio's de inkomsten uit de niet-houtproducten die van het hout zal kunnen overtreffen.

3.2 Houtproductie

De Russische bosexploitatie-sector is de laatste jaren voortdurend achteruitgegaan als gevolg van de economische crisis, die de hele bos- en houtsector niet onberoerd heeft gelaten. De sociaal-economische omstandigheden vormen de zwakste schakel in de ontwikkeling naar een duurzaam bosbeheer in de Russische Federatie. De omvangrijke houtreserves worden daarvoor verre van optimaal benut: door verouderde installaties, machines en technieken wordt het hout drie tot vier keer minder effectief verwerkt in vergelijking tot in de meeste westerse landen.

Tabel 2: Houtproductie 1993-2001

	Units x 1000	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Roundwood	Cum	174630	111800	116210	96814	134664	95000	143600	158100	165600
Industrial Roundwood	Cum	136030	79780	82750	73005	88374	77400	94600	105800	118700
Sawlogs and Veneer Logs	Cum	79400	53570	52550	43970	40586	42400	46500	49700	63400
Pulpwood and Particles	Cum	25300	17420	23000	18761	16240	0	0	0	0
Other Indust Roundwd	Cum	31330	8790	7200	10274	31548	4600	8900	9700	12400
Wood Fuel	Cum	38600	32020	33460	23809	46290	17600	49000	52300	46900
Wood Residues	Cum	4299	3071	2670	2670	16655	15290	15290	0	0
Sawnwood	Cum	40890	30720	26500	21913	20600	19580	19100	20000	21000
Sawnwood (C)	Cum	32800	24640	22525	17530	16675	15610	16635	17460	18375
Sawnwood (NC)	Cum	8090	6080	3975	4383	3925	3970	2465	2540	2625
Wood-Based Panels	Cum	6174	4348	3949	3066	3318	3321	4138	4750	5150
Veneer Sheets	Cum	32	65	56	33	136	25	27	41	58
Plywood	Cum	1042	890	939	972	943	1102	1324	1484	1590
Particle Board	Cum	3941	2626	2206	1472	1490	1568	1987	2335	2545
Fibreboard	Cum	1159	767	748	589	749	626	800	890	957
Wood Pulp	Mt	5072	3917	5073	3817	3750	3991	5109	5842	6152
Mechanical Wood Pulp	Mt	1165	919	1245	976	899	981	1129	1196	1215
Semi-Chemical Wood Pulp	Mt	300	215	266	199	263	206	298	361	370
Chemical Wood Pulp	Mt	3314	2592	3352	2565	2495	2722	3583	4195	4437
Dissolving Wood Pulp	Mt	293	191	210	77	93	82	99	90	130
Recovered Paper	Mt	1200	960	1180	960	850	1070	1360	1540	1650
Paper and Paperboard	Mt	4459	3412	4073	3224	3339	3595	4535	5310	5625
Newsprint	Mt	845	1038	1457	1245	1195	1395	1622	1694	1732
Printing+Writing Paper	Mt	665	430	486	433	441	474	566	575	639
Other Paper+Paperboard	Mt	2949	1944	2130	1546	1703	1726	2347	3041	3254

(Bron: FAO Forestry)

Het grootste probleem is de slecht ontwikkelde productie-infrastructuur (met name transport en telecommunicatie)¹⁷¹⁸.

In 2001 was de totale jaarlijkse rondhoutproductie bijna 165 miljoen m³, waarvan 118 miljoen m³ bestemd als industrieel rondhout voor de export en voor verdere verwerking. De hoeveelheid brandhout was 47 miljoen m³.

Circa 95% van de houtverwerkende industrie is geprivatiseerd en er zijn meer dan 30.000 bedrijven actief in de houtverwerkende sector. De houtverwerkende industrie draagt voor 2,6% bij aan het Bruto Nationaal Product en neemt 4,3% van de totale industriële productie voor haar rekening. Hout draagt voor 6% bij aan de totale Russische export. De export van Russisch rondhout bedraagt 24% van het totale wereld handelsvolume.

3.3 Houtplantages

Volgens de FAO-cijfers is er in de Russische Federatie in totaal 17 miljoen ha houtplantages, maar die worden niet verder gespecificeerd. Hiervan zijn 13,5 miljoen ha aangemerkt als 'aan-geplante bossen', die buiten de nationale definitie van industriële houtplantage vallen. In feite gaat het dus om 3,5 miljoen ha plantages

4. Illegale houtkap

In 2001 berichtte de Russische fiscale politie dat Rusland circa 1 miljard US\$ misloopt in de bos- en houtsector door wetsovertredingen. Het Russische Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen schat dat Rusland in 2002 ruim 183 miljoen US\$ aan inkomsten mis is gelopen. In 2002 kwam dit overeen met circa 716.000 m³ hout¹⁹. Gezien het bericht van de fiscale politie en andere bronnen (waaronder experts binnen het Russische Parlement de Duma)²⁰ lijkt dit een grove onderschatting. Ook WWF Rusland spreekt over een inkomstenderving voor de Russische overheid (op federaal, regionaal en lokaal niveau) van ca. 1 miljard US\$ en een jaarlijkse hoeveelheid van 30 miljoen m³ industrieel rondhout²¹. Recent heeft de minister van Natuurlijke Hulpbronnen gezegd dat illegale kap wel eens betrekking kon hebben op 10% van alle bosbouwpraktijken²². De situatie is met name slecht in het Russische verre oosten, inclusief de regio's Primorsky en Khabarovsk. Dit gebied ligt buiten de invloedssferen van de hoofdstad en juist dicht bij de explosief groeiende economieën in Azië. In deze regio wordt door Newell en Lebedev in 2000 geschat dat de helft van het hout van illegale herkomst is²³. Rusland heeft op overheidsniveau een protocol opgesteld met China dat de handel in illegaal hout tussen beide landen moet tegengaan. WWF Rusland heeft voor het Noordwesten van Rusland, op basis van de totale houtconsumptie en de houtoogststatistieken, een inschatting gemaakt van de hoeveelheid illegaal geoogst hout in de regio. Figuur 1 laat zien dat 11,2 miljoen m³ (27%) van de totale houtoogst in deze regio, volgens het WWF, als illegaal kan worden beschouwd²⁴.

¹⁷ Tsernich, A.G and Koschuchova, A. 2003. St Peterburg empfaengt ruische Hol;zbranche. Holz-Zentralblatt 91, 1294.

¹⁸ A. Grigoryev, A. Russian forestry and the world timber market. Forest Bulletin, April 2002

¹⁹ Rosbalt News Agency, 2003

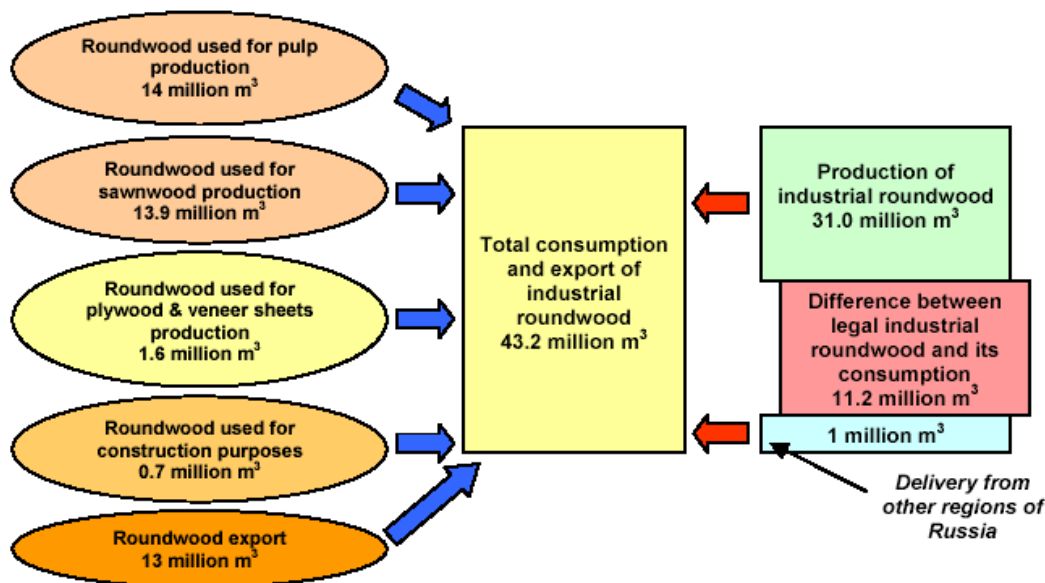
²⁰ Holmes, T. (ed.), Trends, Friends and Enemies... – An Overview of the Boreal Forest, Taiga Rescue Network, 2003 (Url: http://www.taigarecue.org/_v3/files/pdf/39.pdf)

²¹ Reactie Ptichnikov (WWF Rusland) op SBH questionnaire, 8 januari 2004

²² The features of illegal logging and related trade in the Baltic Sea region, Discussion Paper, WWF Latvia, 2003

²³ Newell, J. & Levedev, A. , Plundering Russia's far eastern taiga: illegal logging, corruption and trade, Bureau for Regional Oriental Campaigns and Pacific Environment Resource Committee, Russia, 2000

²⁴ Illegal Logging in North-western Russia and Export of Russian Forest Products to Sweden, WWF Russia, 2003

Figuur 1: productie en consumptie van rondhout in Noordwest Rusland (bron: WWF Rusland²⁵)

Volgens Rupert Oliver, onafhankelijk adviseur voor de houtsector in de UK en redacteur van het vaktijdschrift *harwoodmarkets.com*,²⁶ is het probleem rond illegale houtkap met name ontstaan in de afgelopen 10 jaar, door een snelle privatisering van de houtindustrie, gecombineerd met een enorme afname van de subsidies (en dus controle) door het Russische Staatsbosbeheer. Dezelfde Staatsbosbeheer die zelf één van de grootste houtexploiterende bedrijven is. Door het wegvallen van de subsidies is zij zelf hout gaan oogsten om voldoende inkomsten te genereren²⁷. Volgens Greenpeace Rusland is de situatie sinds 2000 verslechterd. In dat jaar is de verantwoordelijkheid over het bos van het Russische Staatsbosbeheer naar het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen gegaan²⁷. Uit onderzoek van WWF Rusland en WWF Letland komen, naast de geijkte problemen als corruptie en armoede onder de lokale bevolking, onder meer de volgende oorzaken naar voren²⁸:

- Een erg belangrijk item is dat bosbouwondernemingen meer hout oogsten dan volgens hun (legaal verkregen) vergunningen is toegestaan. Als reden wordt gegeven dat bosinventarisaties niet goed uitgevoerd worden en een onderschatting van het volume geven. Daarnaast wordt er door het Staatsbosbeheer niet in het veld gecontroleerd, maar gebruik gemaakt van inventarisatie gegevens die slechts eens in de 10 à 15 jaar worden geactualiseerd. De wet schrijft voor dat bedrijven aan Staatsbosbeheer moeten aangeven hoeveel hout zij werkelijk geoogst hebben, maar volgens WWF Rusland doet geen enkel bedrijf dit;
- douane formaliteiten worden onvoldoende uitgevoerd. Zo zijn er flinke verschillen tussen de hoeveelheid hout dat door de douane wordt uitgeklaard voor export en de statistieken van importerende landen. De douane controleert over het algemeen niet de inhoud van schepen en vrachtwagens en volgens WWF Rusland is het normaal om ca. 10% meer hout te vervoeren dan aangegeven. Een ander probleem is dat exporterende bedrijven minder waardevolle sortimenten aangeven dan daadwerkelijk vervoerd (bijvoorbeeld vezelhout i.p.v. zaaghout). Op deze wijze hoeven zij minder belasting te betalen;
- lage houtprijs op stam (1-2 US\$ per m³), waardoor er weinig in het bos geïnvesteerd wordt;
- slechts een deel van de belastingen dat op de bosbouwondernemingen wordt verdiend, komt terug in de bosbouw als investeringen. Dit resulteert o.a. in slechte salarissen bij de

²⁵ The features of illegal logging and related trade in the Baltic Sea region, Discussion Paper, WWF Latvia, 2003

²⁶ Artikel: 'Nog haken en ogen aan plan tegen illegale kap, Houtwereld 2-16 januari 2003

²⁷ http://www.greenpeace.org/russia_en/campaigns/intro?campaign_id=153613 (bekeken op 4 februari 2004)

²⁸ The features of illegal logging and related trade in the Baltic Sea region, Discussion Paper, WWF Latvia, 2003

Staatsbosbeheer, waardoor de beste werknemers de dienst verlaten en in het achterwege laten van beheer en aanplant;

- door gebrek aan financiering te weinig controle door het Russische Staatsbosbeheer;
- geld verdiend in de bosbouw keert niet terug in de lokale gemeenschap, waardoor er geen motivatie bestaat illegale houtkap actief aan te pakken;
- kleine zagerijen proberen zo goedkoop mogelijk hout in te kopen, vaak van illegale herkomst. Na verzagen is het onmogelijk de bron te achterhalen;
- handelaren die illegaal hout inkopen en dit als legaal hout verkopen aan grote bedrijven.

Volgens Ptichnikov (WWF Rusland) zijn de volgende twee hoofdlijnen van belang bij de aanpak van illegale houtkap²⁹:

1. het hervormen van het systeem van bosbeheer door het Staatsbosbeheer en het hervormen van de autoriteiten verantwoordelijk voor het bos;
2. het ontwikkelen van een sociaal en ecologische verantwoorde bossector.

Om het eerste doel te bereiken dient de Russische overheid haar bosbeleid te hervormen en de problemen aan de orde stellen van illegale houtkap, handel in illegaal hout en de niet duurzame kap in bossen met hoge natuurwaarde. Volgens Ptichnikov zijn mogelijke partners voor dit proces de EU, Wereldbank en het WWF. Daarnaast is het belangrijk dat ook de Russische overheid het EU actieplan tegen illegale houtkap (Forest Law Enforcement, Governance and Trade, FLEGT) ondersteunt. De Nederlandse en Russische overheid dienen maatregelen te ontwikkelen en te implementeren die garanderen dat het hout dat Nederland uit Rusland importeert van legale en duurzame beheerde bron afkomstig is. Hetzelfde geldt voor het bedrijfsleven, met die toevoeging dat het bedrijfsleven procedures dient te ontwikkelen die een beter beheer van de hele keten garanderen en daarmee leiden tot een betere prestatie op zowel het ecologische als op het vlak van legaliteiten.

Overige geraadpleegde informatiebronnen over illegale houtkap:

1. Morozov, A., Survey of Illegal Forest Felling Activities in Russia (forms and methods of illegal cuttings), Greenpeace Russia, 2000
2. Newall, J. et al., Plundering Russia's far Eastern Taiga; Illegal logging, corruption and trade, Bureau for Regional Oriental Campaigns (Russia), Friends of the Earth Japan and Pacific Environment & Resources Center, California, 2000 (Url: http://www.foejapan.org/en/siberia/logging_final.pdf) (2 februari 2004)
3. <http://www.taigarescue.org> (2 februari 2004)
4. <http://www.borealforest.org> (2 februari 2004)
5. <http://www.illegal-logging.info> (3 februari 2004)

²⁹ Reactie Ptichnikov (WWF Rusland) op SBH questionnaire, 8 januari 2004

5. Productie, handel en verbruik houtproducten

Bron (tenzij anders vermeld): FAOSTAT - Forestry data and Forestry Trade Flow 2001 (www.fao.org)

Handel				
	import		export	
	x miljoen US\$	%	x miljoen US\$	%
Totaal producten en diensten ¹⁾	53.900	100	103.100	100
Totaal hout en houtproducten	501	0,9	3.829	3,7
waarvan				
rondhout	13	-	1.392	1,3
gezaagd hout	3	-	697	0,7
platen	86	0,2	291	0,3
pulp	18	-	525	0,5
papier en karton	381	0,7	924	0,9

¹⁾ Bron: World Trade Organisation – International Trade Statistics 2002 (data 2001) (www.wto.org)

Houtverbruik en zelfvoorziening	
Inclusief brandhout	Exclusief brandhout
Jaarlijks verbruik hout en houtproducten	Jaarlijks verbruik hout en houtproducten
96 miljoen m ³ r.e. ¹⁾ = 656 m ³ per inwoner	51 miljoen m ³ r.e. ¹⁾ = 345 m ³ per inwoner
zelfvoorzieningsgraad 172 %	zelfvoorzieningsgraad 234 %

¹⁾ r.e. = rondhout equivalent

Rondhout (exclusief brandhout)				
		totaal	naaldhout	loofhout
* 1000 m ³	productie	118.700	91.500	27.200
	import	625	600	25
	export	31.693	23.694	7.999
	verbruik	87.632	68.406	19.226
* milj US\$	import	13	12	1
	export	1.392	1.132	260
zelfvoorzieningsgraad		135 %		
herkomst import naaldhout		bestemming export naaldhout		
Wit Rusland	74 %	China	35 %	
Litouwen	26 %	Japan	24 %	
		Finland	20 %	
		Zweden	7 %	
		Korea	6 %	
		<i>Nederland</i>	0,4 %	
		rest	8 %	

Gezaagd hout					
		totaal	naaldhout	loofhout	
* 1000 m ³	productie	21.000	18.375	2.625	
	import	15	10	5	
	export	7.700	7.325	375	
	verbruik	13.315	11.060	2.255	
* milj US\$	import	3	1	2	
	export	697	666	31	
zelfvoorzieningsgraad		158 %			
herkomst import naaldhout		herkomst import loofhout		bestemming export naaldhout	
				bestemming export loofhout	
Wit Rusland	60 %	Wit Rusland	19 %	Japan	9 %
Finland	18 %	Zweden	16 %	Ver. Koninkrijk	8 %
Korea	6 %	Finland	11 %	<i>Nederland</i>	7 %
Litouwen	6 %	<i>Nederland</i>	0,02 %	Frankrijk	5 %
rest	10 %	rest	12 %	Italië	5 %
		onbekend	42 %	rest	32 %
				onbekend	34 %
				Estland	37 %
				Italië	27 %
				China	11 %
				<i>Nederland</i>	0,3 %
				rest	25 %

Fineer en multiplex

		totaal	fineer	multiplex			
* 1000 m ³	productie	1.648	58	1.590			
	import	28	3	25			
	export	1.047	15	1.032			
	verbruik	629	46	583			
* milj US\$	import	8	3	5			
	export	248	3	245			
zelfvoorzieningsgraad			126 %	273 %			
herkomst import				bestemming export			
fineer		multiplex		fineer		multiplex	
Wit Rusland	34 %	Wit Rusland	48 %	Wit Rusland	40 %	Ver. Staten	51 %
Zeden	13 %	Estland	13 %	Ver. Staten	25 %	Italië	10 %
Italië	8 %	Italië	5 %	Italië	11 %	Denemarken	10 %
rest	7 %	<i>Nederland</i>	5 %	Chili	5 %	Estland	7 %
onbekend	38 %	rest	17 %	rest	19 %	<i>Nederland</i>	3 %
		onbekend	12 %			rest	19 %

Spaan- en vezelplaat

		totaal	spaanplaten	vezelplaten			
* 1000 m ³	productie	3.502	2.545	957			
	import	485	349	126			
	export	361	155	206			
	verbruik	3.616	2.739	877			
* milj US\$	import	78	51	27			
	export	43	15	28			
zelfvoorzieningsgraad			93 %	109 %			
herkomst import				bestemming export			
spaanplaten		vezelplaten		spaanplaten		vezelplaten	
Wit Rusland	32 %	Wit Rusland	33 %	Wit Rusland	32 %	Azerbeidzjan	10 %
Polen	12 %	Polen	23 %	Azerbeidzjan	14 %	China	6 %
Finland	8 %	<i>Nederland</i>	0,003 %	rest	4 %	rest	30 %
Litouwen	6 %	rest	21 %	onbekend	50 %	onbekend	54 %
Estland	5 %	onbekend	23 %				
rest	8 %						
onbekend	29 %						

Pulp, papier en karton

		pulp	oud papier	papier en karton			
* 1000 ton	productie	6.152	1.650	5.625			
	import	33	12	495			
	export	1.785	83	2.347			
	verbruik	4.400	1.579	3.773			
* milj US\$	import	18	1	381			
	export	525	8	924			
zelfvoorzieningsgraad		140 %	104 %	149 %			
		herkomst import		bestemming export			
		pulp	papier en karton	pulp	papier en karton		
Finland	56 %	Finland	34 %	China	50 %	China	12 %
Oostenrijk	25 %	Wit Rusland	14 %	Korea	8 %	Duitsland	8 %
Zweden	14 %	Duitsland	12 %	Italië	7 %	India	7 %
rest	5 %	Oekraïne	10 %	<i>Nederland</i>	0,74 %	Wit Rusland	6 %
		Zweden	6 %	rest	35 %	Ierland	5 %
		rest	23 %			Iran	5 %
						Ver. Koninkrijk	5 %
						<i>Nederland</i>	0,1 %
						rest	52 %